

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI

IOAN NECULCE

BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI

(serie nouă)

XVI-XVIII

2010-2012

Iași
2012

COLEGIUL DE REDACȚIE

Lăcrămioara Stratulat
Senica Țurcanu
Sorin Iftimi (secretar de redacție)
Cătălin Hriban
Zamfira Pungă
Tamilia Marin
Costică Asăvoaic

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața „Ștefan cel Mare”, nr. 1
Iași, 700028, tel. 0232/213296, int. 180 sau 178

ISSN 1454-0754

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
„IOAN NECULCE”. BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI
(serie nouă)
XVI-XVIII, 2010-2012

SUMAR

Abrevieri	5
<i>Vitalie Josanu</i> Comerțul genovez și ecouri culturale occidentale în Moldova și Dobrogea (secolele XIII-XV)	7
<i>Cosmin Niță</i> Politica externă a Țării Moldovei în domnia lui Ștefan cel Tânăr (1517-1522)	47
<i>Sorin Iftimi</i> Heraldica palatului Sturdza de la Miclăușeni (județul Iași)	55
<i>Bobi Apăvăloaei</i> Palatele domnești de la Frumoasa-Iași (secolul al XVIII-lea)	103
<i>Mihai Mârza</i> Socotelile vistiernicului Toader Palade cu diecii de vistierie, după un catastif de la mijlocul secolului al XVIII-lea	115
<i>Lucian-Valeriu Lefter</i> Trei documente inedite privitoare la istoria orașului Iași (1780-1785)	135
<i>Arcadie M. Bodale</i> Câteva date noi despre biserica Adormirea Maicii Domnului („domnească”) de la Ruginoasa, jud. Iași	145
<i>Arcadie M. Bodale</i> Informații privitoare la comuna Belcești și la biserica cu hramul Sfinții Arhangheli din satul Ciorăni	153
<i>Corneliu Ciucanu</i> Profesorul Traian Brăileanu și teoria elitelor. Un doctrinar uitat al dreptei românești interbelice	159
<i>Ina Chirilă</i> Societatea culturală, istorico-arheologică „Muzeul orașului Iași”. Destinul unei instituții uitate	177

<i>Aurica Ichim</i>	
Odiseea muzeală a trăsurilor lui Cuza-vodă	209
<i>Sorin Ulea</i>	
Un engolpion moldovenesc de la jumătatea veacului al XVII-lea	227
<i>Varvara M. Măneanu, Chirilă Enescu</i>	
Un pomelnic scris pe ceramică provenit de la biserica din Rediu (30 mai 1829)	233
<i>Cătălin Pungă, Zamfira Pungă</i>	
Pictorul Ștefan Dimitrescu în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei	237

POLITICA EXTERNĂ A ȚĂRII MOLDOVEI ÎN DOMNIA LUI ȘTEFAN CEL TÂNĂR (1517-1522)

Cosmin Niță

În aprilie 1517, când Bogdan al III-lea a murit și fiul său Ștefan a fost uns domn la Suceava, sultanul Selim II se afla în Egipt¹. În aceste împrejurări, transferul puterii s-a făcut fără dificultăți din partea Porții și domnul minor a primit, printr-un sol otoman, însemnele puterii: „tuiurile, sangiacul, turban, caftan domnesc și un armăsar împărătesc”². În toamna aceluiași an devenise public proiectul european de cruciadă antiotomană, potrivit căruia în timp de trei ani trebuia înlăturată stăpânirea și influența turcească din Europa. În primăvara anului 1518 fuseseră luate toate măsurile pentru a trece la punerea în aplicare a proiectului. În martie, la Roma, a fost organizată o procesiune dedicată păcii și cruciadei, unde s-a citit bula prin care principii creștini potrivnici cruciadei erau pasibili de excomunicare³.

Planul prevedea atacarea simultană a turcilor pe mare și pe uscat. Prima campanie, prevăzută pentru anul 1518, viza o acțiune militară ce trebuia să cuprindă zona dintre Chilia și Semendria, la care trebuiau să participe trupe polone ce urmau să fie ajutate de oștile din cele două Țări Române. Pentru 1519, trupele regelui polon și cele moldo-valahe trebuiau să avanseze către Bosnia superioară și după joncțiunea cu trupele regelui Franței, să se îndrepte spre Adrianopol. Pentru 1520, era planificat atacul asupra Constantinopolului, urmând ca apoi să fie cucerită Asia Mică și Locurile Sfinte⁴. Deși prin tratatul cu Polonia, din toamna anului 1517 – despre care va fi vorba mai jos – Ștefan cel Tânăr, noul domn al Țării Moldovei, se angaja să participe la cruciadă⁵, iar Leon X rezervase un rol important Moldovei și Țării Românești în expediția împotriva Chiliei și asupra Adrianopolului, nici una dintre intenții nu s-a materializat.

Tot în toamna aceluiași an, Sfatul Domnesc al Moldovei a dus tratative cu Regatul Poloniei pentru încheierea unui tratat de alianță, trimițând pe Luca Cârje cu misiunea de a semna acest document. Negocierile s-au terminat înainte de 2 decembrie 1517 și s-au concretizat prin tratatul încheiat la 4 mai 1518. Acesta confirmă tratatele încheiate anterior de Bogdan al III-lea și de Ștefan cel Mare la 22 ianuarie 1510⁶, respectiv 12 iulie 1499⁷. Prin clauzele tratatului se pot înțelege natura relațiilor dintre marea boierime și puterea

¹ Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, București, 1978, p. 154.

² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, postfață și bibliografie de M. Popescu, București, 1986, p. 76.

³ Liviu Pilat, *Între Roma și Bizanț. Societate și putere în Moldova (sec. XIV-XVI)*, Iași, 2008, p. 231.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II/3, ed. N. Densușianu, București, 1892, p. 261, nr. CCIV.

⁶ Mihai Costăchescu, *Documente de la Bogdan voevod (1504-1517)*, București, 1940, p. 468.

⁷ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 417-441.

centrală de la acea vreme, deoarece, prin împrejurările semnării sale, documentul exprimă viziunea clasei politice asupra alianțelor externe⁸.

Tratatul redactat de partea poloneză este cel din 2 decembrie 1517⁹, în care regele Sigismund primea clauzele tratatului cu „mai multă credință” față de Ștefăniță decât față de tatăl său, Bogdan al III-lea, și a promis că va respecta pacea dintre cele două țări semnate, incluzând persoana voievodului Moldovei și a fratelui său Petru¹⁰.

Ștefan cel Tânăr se obliga să dea ajutor Poloniei cu trupe când Regatul ar fi fost în pericol. De asemenea, el nu trebuia să dea ajutor dușmanilor regelui. Sigismund se obliga să adăpostească pe Ștefăniță, pe fratele său Petru și familiile boierești, în cazul că acesta și-ar fi pierdut tronul. De asemenea, era stipulată și participarea Țării Moldovei la marea expediție europeană împotriva turcilor, dar această participare era condiționată de trecerea Dunării de către Sigismund însuși cu oștile sale. Mai mult, diplomația moldovenească păstra o porțiță pentru eventuala neparticipare a lui Ștefăniță, care, în caz că va fi împiedicat de boală, urma să fie înlocuit de fratele său, Petru. Tot în clauzele tratatului era prevăzut ca Regatul Poloniei să apere Țara Moldovei împotriva amenințării Imperiului Otoman¹¹.

Prin acest tratat Moldova se obliga să dea cât mai multe informații Poloniei despre mișcările turcilor; iar dacă Moldova ar fi fost silită să dea ajutor turcilor contra Poloniei, pacea nu ar fi fost ruptă. În această privință, Țara Moldovei își păstra o anumită libertate de acțiune. În ceea ce privește neînțelegerile de la graniță sau în legătură cu supușii ambelor țări, acestea urmau să fie judecate pentru moldoveni de către căpitanii de Camenița și Halici, iar pentru supușii poloni din Moldova de către pârcălabii de la hotar. În tratat mai era prevăzut că în fiecare an, în prima duminică de Rusalii, trebuia să se constituie o „dietă”, la graniță, în fața cetății Hotinului, iar după două săptămâni urma să fie mutată la Colacin, pe teritoriul moldovenesc. Scopul acestor diete era administrarea justiției, în chestiunile ivite în zona hotarului, pentru supușii ambelor țări¹².

În legătură cu chestiunea litigioasă a teritoriului Pocuției, redată Poloniei de către Bogdan al III-lea, acest tratat nu amintește nimic.

Tratatul, redactat în numele domnului Moldovei și al fratelui său Petru, în 4 mai 1518, la Hârlău, are o dată destul de îndepărtată față de a textului emis de partea poloneză. În textul polonez sunt enumerați principalii consilieri ai regelui, pe când în textul moldovenesc nu este menționat nici un membru al Sfatului Domnesc.

Pentru început, Ștefan cel Tânăr și fratele său Petru „se învoiește și întărește această pace și liniște veșnică, precum o învoim și o întărim și cu această scrisoare a noastră, asemenea și Noi Ștefan Voievod și cu fratele nostru Petru; dorim să ținem și să legăm pace și liniște veșnică și cu preastrălucitul Sigismund, craiul Poloniei”¹³. De asemenea, se garantează de Ștefăniță că „Țara noastră a Moldovei și sfetnicii noștri vor ține și vor strânge această pace și liniște veșnică”¹⁴.

⁸ Virgil Pâslariuc, *Raporturile politice dintre marea boierime și domnie în Țara Moldovei în secolul al XVI-lea*, Chișinău, 2005, p. 44.

⁹ Textul tratatului este redactat în limba latină, în 2 decembrie 1517 la Vilna; mai există și un alt text al tratatului dat la 9 martie 1518.

¹⁰ Horia I. Ursu, *Moldova în contextul politic european (1517-1527)*, București, 1972, p. 24.

¹¹ *Ibidem*, p. 24-25.

¹² *Ibidem*, p. 25-26.

¹³ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 496.

¹⁴ *Ibidem*, p. 497.

În continuare, este stipulat ajutorul reciproc împotriva tătarilor și altor dușmani ai celor două țări. De asemenea, părțile se obligau să nu adăpostească pretendenți la tronul ambelor țări; același lucru era valabil și în cazul nobililor polonezi și a boierilor moldoveni.

Prin acest tratat, Ștefăniță se obliga față de regele Sigismund să îi dea cât mai multe știri despre mișcările turcilor, iar turcilor să nu le dea sfat sau ajutor împotriva Poloniei. Aceeași obligație o avea și Polonia față de Țara Moldovei. Iar dacă domnul moldovean ar fi fost silit să dea ajutor turcilor contra Poloniei, pacea nu se rupea. De asemenea, Țara Moldovei se obliga să participe la expediția ce urma să fie organizată împotriva Imperiului Otoman, iar dacă Ștefăniță nu se putea prezenta, putea să fie înlocuit de fratele său Petru; dar, până la organizarea expediției de către regatele Poloniei și Ungariei trebuiau să apere Moldova de amenințările turco-tătare.

Negustorii din regatul Poloniei erau liberi să facă comerț în Moldova, cu condiția să își plătească taxele stabilite anterior.

„Și de asemenea, în ceea ce privește strămbătățile de la graniță, din amândouă părțile, am lăsat staroștilor de Hotin și de Cernăuți și staroștilor de Hotin și de Cernăuți, care vor veni după dânsii [să le judece, n.ns.]. Și la aceasta, dacă s-ar întâmpla vreo strămbătate și pagubă vreunui supus din țările și dintre supușii Măriei sale Regelui Sigismund, sau oricărui din țările lui, acelaia căruia iar fi strămbătate va cere dreptate de la staroștii de Hotin și de Cernăuți. Și tot astfel, supușilor noștri, cărora s-ar întâmpla strămbătate din partea supușilor și din partea țărilor Măriei sale Regelui Sigismund, acesta asemenea va cere dreptate de la staroștii din Camenița și din Galiția...”¹⁵. În final, domnul Moldovei și fratele său împreună cu toți sfetnicii promit „prietenie” regelui Sigismund și urmașilor săi, iar obligațiile asumate în tratat ... „le vom ținea puternic și neclintit și nestricat și le vom împlini fără nici o viclenie și fără nici o schimbare și fără de nici o înșelăciune”¹⁶.

Noua orientare a politicii externe moldovenești nu a rămas necunoscută factorilor de conducere ai Imperiului Otoman; de aici intențiile imediate ale turcilor au fost aflate și în Germania în așa fel încât, împăratul Maximilian I îi transmite lui Wilhem, ducele de Bavaria, știrea că turcii vor să atace țările române¹⁷.

Dezacordul sultanului Selim I față de acest act s-a manifestat printr-o cumplită invazie, organizată din ordinul său de către tătarii crâmleni. Conducerea Țării Moldovei, prin iscoadele sale, a aflat de campania ce se pregătea și a luat măsuri de apărare, instalându-și tabăra la Hârlău. Din această poziție putea să intervină în orice direcție ar fi fost atacat de dușmani¹⁸.

Ajutorul polonez stipulat în tratat nu a venit, deoarece regele Sigismund se afla în pregătiri de nuntă cu principesa milaneză de Bona Sforzza. În acest timp, la începutul lunii august „ridicatu-s-au Albu sultan cu tătarii de la Pericop, cu multă oaste tătarască și au trecut Nistrul, fără veste și au tras cătră Prut, de au ajunsu la locul ce se chiamă Șerbanca”, la vărsarea Ciuhurului în Prut; „ci norocul cel bun al lui Ștefan vodă, s-au prilejuit cu oaste gata în gura Coroviei și au dat veste și țării, de sârgu să se strângă”¹⁹.

De la Hârlău, Ștefăniță a trimis pe „Petrea Cărăbățu și cu toți giosenii să treacă Prutul [...]. Luni dimineață²⁰ în revărsatul zorilor, i-au lovit fără veste [...] și mulți dintre tătari au peritu, mulți în Prut s-au înnecat și s-au fostu înglodintu în Ciuhuru. Și pre mulți

¹⁵ *Ibidem*, p. 500.

¹⁶ *Ibidem*, p. 501.

¹⁷ Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 29.

¹⁸ *Istoria militară a poporului român*, vol. II, București, 1986, p. 381.

¹⁹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 101.

²⁰ În *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Grigore Ureche data luptei este 8 august iar în *Letopisețul de la Putna nr. 1* și în *Letopisețul de la Putna nr. 2* data este 9 august.

i-au prinsu vii, așijderea și pe doi mârzacii mai mari, anume: Tamizu și Bicazu. Și câți au rămas i-au gonitu priste câmpii, tăindu-i și săgetându-i până la Nistru. Acolo, fiindu obosiți caii de fugă multă, intrându în Nistru, s-au înecat, numai sultanul cu puțini au scăpat [...].

Iară Ștefan vodă s-au întorsu cu mare laudă și au dat învățătură [=poruncă] tuturor boierilor să se strângă la Hârlău, la zioa sfântului mucenic Dimitrie și acolo, dacă s-au adunat, ospete și bucurie mare au fostu, și pre toți vitejii cei buni i-au dăruit. Și decii ș-au luat luiș doamnă²¹.”

În același timp, o altă armată tătară, mai mică la număr – deoarece hanul condusesese grosul forțelor în Moldova – a pătruns în Polonia; năvălitorii au prădat Galiția. Regele Sigismund a încercat să oprească invazia prin plata unui tribut. Acest fapt este cunoscut deoarece un sol al lui Ștefăniță a intervenit pe lângă rege, cerându-i să nu mai plătească tribut, ci să lupte²². În cele din urmă tătarii au fost respinși, ca și în Moldova.

În anul următor, 1519, situația în Europa s-a schimbat radical, deoarece, după moartea împăratului Maximilian, la 12 ianuarie 1519, s-a deschis o nouă luptă politică și diplomatică pentru succesiune, care a antrenat toate țările europene, formarea unei coaliții antiotomane rămânând pe plan secund. În Europa, toate alianțele vechi s-au destrămat formându-se altele noi, pe baza altor interese. Toată atenția statelor creștine era canalizată spre alegerea noului împărat, iar câștigarea voturilor electorilor era unica preocupare, în timp ce sultanul Selim II făcea planuri de cucerire.

În februarie 1519, la Buda, se știa că Moldova era amenințată de un atac otoman. Nu se cunoștea exact locul în care urma să se desfășoare principalul atac turcesc, dar se știa că direct vizate erau Polonia, Ungaria, Țara Românească și Moldova²³. De altfel, atât regatul Ungariei cât și regatul Poloniei țineau mult ca Moldova să nu fie ocupată de otomani, aceasta reprezentând un zid în calea turcilor. Deși aceste două țări vecine Moldovei se suspectau reciproc, cu privire la o eventuală dominație asupra ei, în fața pericolului otoman ele își dădeau mâna, încercând, doar prin promisiuni, să salveze Moldova de la o eventuală ocupație otomană.

Îndemnurile veneau în mod special din partea Ungariei, care era cea mai expusă amenințărilor turcilor. Astfel, la 7 martie, magnații Ungariei trimit regelui Poloniei o delegație prin care aceștia îl rugau pe regele Sigismund să îi ajute pe moldovenii atunci când vor avea nevoie. Mai mult, solia maghiară insistă asupra faptului că o eventuală ocupare a Moldovei de către turci ar reprezenta un pericol pentru ambele regate²⁴. Regele Poloniei a răspuns că va da ajutorul militar, în conformitate cu tratatele încheiate²⁵.

Prin urmare, interesul regatului Ungariei de a păstra Moldova în cadrul alianței antiotomane era o problemă ce ținea de securitatea regatului și acest interes devenea tot mai evident pe măsură ce amenințarea otomană se accentua. Acest interes al regatului Ungariei se va manifesta tot timpul, până la bătălia de la Mohács (1526).

În contextul situației existente în Europa, principii creștini aveau mare nevoie de un răgaz din partea turcilor pentru a-și vedea de tumultoasa alegere a împăratului Germaniei. Astfel, din pricina acestor evenimente, s-a ajuns la un tratat de pace, încheiat în data de 30 mai 1519, la Adrianopole²⁶, între sultanul Selim II și Ludovic II, regele Ungariei. Pacea a

²¹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 101.

²² Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 32.

²³ *Ibidem*, p. 33-34.

²⁴ *Hurmuşaki*, II/3, p. 320, nr. CCXXXIII.

²⁵ *Ibidem*, p. 321, nr. CCXXXIV.

²⁶ F. C. Nano, *Condiția tratatelor și a altor legăminte ale României*, București, 1938, p. 29.

fost încheiată pentru trei ani, în tratat fiind cuprinse regatul Spaniei, ducatul Burgundiei, statele italiene, papa Leon X, Rodosul, Moldova și Țara Românească. Dar, în ceea ce privește Țările Române, în tratat se preciza că acestea vor plăti în continuare tributul și darurile obișnuite față de Poartă²⁷.

În luna iulie 1519, la Roma, a sosit un ambasador al lui Neagoe Basarab, Anton Paicalas, cu probleme ce interesau atât politica Țării Românești cât și a Moldovei, deoarece ambasadorul avea împuternicirea de a reprezenta și pe domnul Moldovei. Anton Paicalas a tratat cu Papa ca domni români să intre împreună într-o alianță cu Sfântul Scaun și totodată să participe la expedițiile ce se vor face împotriva turcilor, alături de ceilalți principii creștini. Domni români au promis că nu vor încheia pace, armistițiul sau alianță cu Imperiul Otoman fără învoirea Papei. La rândul său, Papa trebuia să dea asigurarea că, în caz că se va face pace cu Imperiul Otoman, Țările Române să participe cu drepturi egale la stabilirea condițiilor. Papa Leon X a acceptat și declara că Scaunul Apostolic se obligă să îndeplinească aceste condiții²⁸.

În opinia lui Horia I. Ursu, această acțiune diplomatică a Țărilor Române nu era decât o consecință a urmăririi atente a evenimentelor politice și a diplomației, în scopul de a le folosi cât mai mult în interesul lor; acest joc politic, până în acel moment, a garantat supraviețuirea Țărilor Române ca entități statale²⁹.

În acest timp s-a declanșat marea rivalitate pentru tronul imperial, dintre Francisc I regele Franței și Carol regele Spaniei; în urma acestei competiții Carol a fost ales împărat, la 28 iunie 1519. Acest fapt a adus o nouă schimbare a echilibrului politic european. Franța a fost izolată, fiind flancată de jur împrejur de posesiunile habsburgice; ea nu avea cum să iasă din această împresurare decât prin câștigarea de alianțe ferme în răsăritul Europei; de aici a rezultat și alianța Franței cu Imperiul Otoman.

Tot în acest an, în data de 7 august, la Cracovia, a fost încheiat un tratat între Ștefăniță, domnul Moldovei și Sigismund regele Poloniei, cu privire la administrarea justiției între cele două țări³⁰. Acest tratat prevedea ca, în fiecare an, în ziua de Sfânta Treime, să se țină un consiliu pe malul Nistrului, în fața Hotinului, de asemenea, un alt consiliu urma să se țină peste două săptămâni după cel de la Nistru, la locul numit Colacin. Se mai prevedea că într-un an consiliul se va ține în regatul Poloniei, iar în anul următor întâlnirea va avea loc în Țara Moldovei. La aceste consilii era făcută dreptate supușilor din ambele țări și trecerea la hotar era fără plată. În continuare, în document, era prevăzută reglementarea pedepselor aplicate hoților, în funcție de infracțiunile comise³¹.

În anul următor, 1520, amenințările otomane și tătare se intensifică, deoarece sultanul Selim II s-a decis să atace Ungaria, deși făcuse pace cu Ludovic II. În primăvara celui an, pregătirile otomane erau terminate și tot în același timp tătarii au primit ordin de atac. Astfel, Polonia și Moldova se așteptau la un nou atac tătătesc, deoarece, la 28 aprilie 1520, prin dispozițiile luate de adunarea de la Lemberg împotriva unei invazii tătare, regele a făcut apel la toți palatinii, castelanii și căpitaniii din Polonia să ia armele pentru apărarea țării. Aceste informații au fost primite de la Ștefăniță și de la informatorii din „Tartaria”. În acest timp, tătarii au trecut râul Nipru și așteptau prilejul pentru a pătrunde în Polonia. În luna iulie, un sol al lui Ștefăniță vodă a sosit la Buda și l-a informat pe rege că a început

²⁷ Hurmuzaki, II/3, p. 305, nr. CXXIII.

²⁸ *Ibidem*, p. 307, nr. CXXIV.

²⁹ Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 36.

³⁰ F. C. Nano, *op. cit.*, p. 29.

³¹ M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 520-525.

lupta între cei doi hani tătari, cel din Crimeea cu cel Transvolgian; aceste vești au adus liniște dinspre răsărit³².

Ofensiva otomană se îndrepta către poziția cheie ce permitea pătrunderea în centrul Europei, cetatea Belgradului, care, în 1456, nu a putut fi cucerită de Mahomed al II-lea și nici de urmașii săi. Noul sultan, Soliman, și-a terminat pregătirile din tabăra de la Adrianopol, apoi la Sofia, pentru a fi mai aproape de câmpul de operații de la granița Ungariei. Obiectivele precise ale lui Soliman nu erau cunoscute în țările creștine, pentru că, deși Ungaria era cea mai amenințată, circulau intens zvonuri că Soliman avea de gând să cucerească Polonia, Transilvania, Țara Românească și Moldova³³.

Soliman a declanșat ofensiva în momentul dezbinărilor politice dintre statele creștine, pentru ca ele să nu aibă timp să organizeze o expediție comună. În acest moment Moldova se afla în sfera pregătirilor creștine.

Situația în Europa era nefavorabilă unei alianțe împotriva turcilor. Polonia se afla în război cu marele maestru al ordinului teutonic, Albert de Brandenburg, pe care avea să îl înfrângă în 1521. Continua, însă, războiul dintre Polonia și Moscova și abia în 1521 s-a ajuns la o pace pe cinci ani. Veneția încheia pace cu Poarta, pentru a-și proteja comerțul. Numai Ungaria continuă să ceară ajutoare cu disperare³⁴, dar nu a primit nici un sprijin, în afară de câteva contingente germane.

În acest context al politicii europene, Moldova continuă să își facă datoria de aliat al Poloniei, fiind știut faptul că Moldova a constituit un „zid” în calea înaintării Imperiului Otoman spre Polonia și Ungaria. Aceste țări au manifestat un interes deosebit pentru rezistența Moldovei în fața turcilor.

Față de ofensiva otomană din 1521, Moldova se afla într-o situație foarte complicată. Această stare a lucrurilor este prezentată în solia lui Ștefăniță către regele Sigismund al Poloniei. Solia este datată între sfârșitul anului 1522 și primele zile ale anului 1523³⁵. În acest timp se cunosc presiunile turcești asupra Țării Moldovei, pentru ca aceasta ca să participe cu trupe împotriva regatului Ungariei, deși Ludovic II se aștepta ca domnul Moldovei să-l ajute cu trupe împotriva turcilor. Din conținutul actului diplomatic reiese că Moldova a preferat să nu participe activ de o parte sau de alta, fiind legată prin tratate de Creștinătate; domnul Moldovei îi informa pe regii creștini de mișcările turcilor.

Încă de la începutul anului 1523 domniile români au primit ordin să participe cu trupe la expedițiile turcești. Vizirul Piri-pașa a transmis solului domnului moldovean, aflat la Constantinopol, să execute orice poruncă îi va da sultanul³⁶. Pentru a găsi un motiv plauzibil de evaziune la un asemenea ordin al sultanului, Ștefăniță, împreună cu Sfatul Țării, a mobilizat oștirea împotriva unui pericol presupus iminent din partea tătarilor³⁷.

În timp ce armata sultanului s-a deplasat către Belgrad, Poarta a fost trimis un sol, care îi cerea lui Ștefăniță să meargă cu armata sa în Țara Secuilor, împreună cu domnul Țării Românești și Mehmed sangiacul de Nicopole. Pentru a se sustrage și acestui ordin, domnul Moldovei l-a orbit pe trimisul turc „cu multe daruri, haine, aspri și cai, și toate acestea pentru creștinătate”³⁸.

³² Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 40.

³³ Sanuto, *Diarii*, tom. XXX, p. 377-397, 446, *apud* Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 40.

³⁴ Horia I. Ursu, *op. cit.*, p. 42.

³⁵ M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 550.

³⁶ *Ibidem*, p. 541.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

După două săptămâni a sosit alt trimis turc, care i-a spus să se grăbească cu trupele spre Țara Secuilor; însă domnul, împreună cu sfatul țării, s-a împotrivit, ca și în solia precedentă, cu daruri, iar scrisoarea turcului a fost trimisă imediat regelui Ungariei, pentru a se convinge de adevărul știrilor trimise de domnul Moldovei³⁹.

Prin aceste acțiuni Moldova a dovedit fidelitate față de tabăra creștină, în măsura posibilităților create de politica realităților existente, care nu au îngăduit sacrificarea țării pentru cauza creștină.

Crezând că turcii nu vor mai insista pentru intervenția sa armată în Transilvania, Ștefăniță vodă și-a dizolvat tabăra și a plecat la Suceava, iar după două săptămâni a plecat spre Hârlău, unde, în drumul său aproape de podul Siretului, i-a ieșit un curier de la vornicul Țării de Jos, care i-a adus vestea neplăcută a sosirii unui trimis turc, în persoana lui Sinan Celebi⁴⁰. Situația a fost critică, pentru că oastea țării a fost trimisă la vatră, iar motivul invocat, privitor la iminenta invazie tătară nu mai putea fi crezut. A fost găsită repede o soluție, trimisul fiind întârziat în drumul său cu tot felul de popasuri și în acest timp a fost strânsă oastea, care trebuia să fie gata în așteptarea tătarilor. Când a ajuns la Hârlău, solul turc a înmânat domnului o nouă scrisoare, care avea un ton mai hotărât, în care sultanul îi porunca lui Ștefăniță să participe, alături de Sinan Celebi, la ofensiva împotriva Țării Secuilor. Răspunsul la această solie a fost pe măsura momentului politic respectiv. Sinan Celebi a primit din partea domnului Moldovei următorul răspuns: „Cum voi pleca contra secuilor? Căci secuii sunt și ascultă de Regele Ungariei și Noi avem pace cu Regele Ungariei. Apoi, când vom pleca în contra Țării Secuilor, atunci Leșii vor ocupa țara mea, căci unii oameni sunt cu Ungurii, și Regele Ungariei este nepotul Regelui Poloniei și Principatul Litvaniei, asemenea este cu dâșii și Tătarii de partea cealaltă. Și apoi, dacă vrea Sultanul să piardă Țara mea și s-o pustiească de bunuri, Noi nu vom avea de unde să-i mai dăm tributul”⁴¹.

Sinan Celebi nu a fost mulțumit de acest răspuns, punându-l pe Ștefăniță vodă într-o situație dificilă. În acest moment, Ștefăniță a convocat Sfatul domnesc. Boierii l-au sfătuit să țină „legătura cu creștinii”⁴². Văzând această opțiune a boierilor, Ștefăniță a trimis pe Totrușan logofătul și pe Eremia vistiernicul să rezolve această problemă. La început trimisul turcilor nu a vrut să audă de nici un fel de înțelegere, dar apoi a făgăduit să ia toată greutatea de pe capul Moldovei, dacă i se dau 100.000 de aspri „peste celelalte daruri”. În cele din urmă s-a ajuns la înțelegerea ca Sinan să primească 60.000 de aspri și 500 de berbeci, plus alte multe caftane aurite, cai, blănuri și alte daruri⁴³. Despre acest Sinan Celebi se spunea că era moldovean de origine; tatăl său a fost prins într-o luptă cu turcii, în timpul lui Ștefan cel Mare și crescuse în legea musulmană⁴⁴.

Dar presiunea otomană nu a sfârșit aici, puțin mai târziu, un nou sol turc a venit din partea sangeacului de Silistra, rugându-l pe Ștefăniță să-i îngăduie să treacă prin Moldova în cazul unui atac împotriva Poloniei. Solul a adus și o scrisoare în acest sens din partea sultanului; mai mult, în această expediție domnul Moldovei trebuia să dea ajutor armat. Domnul a răspuns la fel ca în cazul lui Sinan Celebi: „nu putem să facem aceasta, căci avem pace și prietenie cu Regele Poloniei, și țara noastră este așezată între țările Regelui

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 542.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 543.

⁴⁴ *Ibidem*.

Ungariei și țările Regelui Poloniei, și Măria sa Sultanul va face pagubă țării noastre⁴⁵”. Acest sangiac era potrivit Țării Moldovei și nu a acceptat nici un răspuns. Astfel, vornicul Iurie a primit primejdioasa misiune de a face tot posibilul ca sangiacul să fie înlocuit; el a reușit acest lucru plătind patru Pași cu suma de 30.000 de aspri⁴⁶.

După aceste evenimente, cu „vreo săptămână și jumătate, înainte de Nașterea Domnului⁴⁷”, noul sangiac de Silistra a trimis un sol la Ștefăniță vodă ca să întărească prietenia cu Domnul Moldovei și mai mult să afle informații despre regatul Poloniei și principatul Lituaniei. Insistența cu care acest demnitar încerca să afle anumite informații despre Polonia i-a pus în gardă pe domn și pe sfetnicii săi apropiați. Încercând metoda „decriptării” unor informații prin intermediul vinului, s-a aflat că turcii pregăteau o nouă expediție în Polonia⁴⁸.

Acest eveniment a fost foarte important deoarece a determinat trimiterea soliei către regele Poloniei. Luca Cârje, în numele domnului Moldovei, a făcut apeluri insistente către regele Sigismund să nu părăsească Moldova, să nu o lase singură în fața „păgânătății”, și a lansat îndemnul ca toți regii creștini, împreună cu Papa „să se trezească” și „să stea în față cu puterea împotriva păgânilor⁴⁹”, căci altfel sultanul „ar ocupa Rodosul, atunci ar cădea toată Creștinătatea sub mâinile lor”⁵⁰. Folosirea sintagmei „afară de Creștinătate”, în opinia lui Virgil Pâslariuc, are scopul de a sublinia o stare de disperare care i-a cuprins pe factorii de decizie ai Țării Moldovei⁵¹.

Solia a fost încheiată prin câteva rugăminți, printre care se cere permisiunea de a cumpăra de la Lublin o serie de mărfuri menite să fie trimise ca daruri pentru demnitarilor otomani și rugămintea de a permite negustorilor poloni să vândă moldovenilor „cinzeci de cetnari” de plumb, pentru noua mitropolie de la Suceava, pe care domnul a zidit-o și a sfințit-o în acel an⁵².

În timp ce turcii amenințau centrul Europei, în Moldova încep o serie de frământări interne ce vor duce la un conflict armat. Totodată, a fost adoptată o nouă orientare a politicii externe – care a fost pusă în aplicare începând cu anul 1523 – pentru a menține integritatea Țării Moldovei. Coordonatele acestei orientări reies din solia lui Luca Cârje, la Cracovia. Din relatările făcute transpar realității de natură politică care stau la baza politicii Țării Moldovei.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 545.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 546.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 547.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Virgil Pâslariuc, *op. cit.*, p. 50.

⁵² Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 549.